

Instrucció 2/2019, relativa al procediment de treball per a l'excarceració d'interns amb risc alt de reincidència delictiva violenta

1. Antecedents

El compliment de la llibertat definitiva d'un intern o interna suposa la fi de la tutela efectiva que és atribuïda a l'Administració penitenciària per tal d'executar el precepte legal de reinserció social que estableix l'article 25.2 de la Constitució espanyola per a les penes i mesures de seguretat.

La legislació en matèria penitenciària preveu l'ús de diferents mecanismes que permeten l'apropament progressiu dels interns al medi exterior: les sortides programades, els permisos i les modalitats de compliment (règim semiobert i obert). Aquestes pràctiques, previstes de forma legal, fan que els interns que en són beneficiaris puguin ser excarcerats amb més garanties d'èxit, de manera que s'assegurin processos facilitadors de reinserció social i, en conseqüència, es redueixin les probabilitats de reincidència futura.

Tanmateix, alguns interns, en funció de les seves característiques tant personals com del seu entorn (el suport i la contenció que aquest entorn exerceix en el seu procés de reinserció) i la seva trajectòria penitenciària (tant en l'aspecte regimental com de tractament), són excarcerats en llibertat definitiva sense haver culminat el procés de reinserció.

D'altra banda, les mesures de seguretat d'internament, ja siguin psiquiàtriques, de deshabitació o educatives, suposen, en funció de les característiques personals i de perillositat social, la necessitat d'internament en un centre penitenciari. Aquest fet comporta la necessitat que l'Administració penitenciària faci una gestió de qualitat dels riscos que es puguin donar en el retorn al medi extern, tant per al mateix intern, com per al medi acollidor i la resta de la societat. Aquesta gestió del risc, amb la prevenció que esdevé, ha de ser acurada en el moment de l'excarceració.

En aquest tipus de casos, on el risc de reincidència violenta futura és elevat, l'Administració ha d'optimitzar tots els recursos disponibles per gestionar el risc quan finalitza l'internament. Optimitzar els recursos requereix i suposa una bona coordinació entre els diferents agents implicats en l'excarceració d'aquests interns (Serveis Penitenciaris, Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima i Àrea de Mesures Penals Alternatives, etc.) en què la necessitat d'un procediment es fa imprescindible per poder donar cobertura a totes les accions que han d'emprendre cadascun d'aquests agents.

El procediment té per objecte respondre adequadament per gestionar el risc d'aquells interns que, en el moment d'assolir la llibertat definitiva, presenten un risc elevat de reincidència violenta, amb la finalitat de:

- Reduir la reincidència.
- Augmentar les possibilitats de reinserció.
- Incrementar la seguretat de les víctimes i de la societat en general.

El procediment de treball per a l'excarceració permet:

- Dimensionar el risc de reincidència dels interns excarcerats amb delictes violents.
- Unificar els criteris per a la presa de decisió en l'orientació dels casos susceptibles de ser excarcerats.
- Definir les actuacions dels diferents operadors establint mecanismes i circuits de coordinació adequats.
- Identificar necessitats i definir accions concretes per cobrir-les.
- Detectar i activar mesures de protecció cap a les víctimes, en aquells casos que n'hi hagi i així es determini.
- Establir els mitjans de gestió del risc (supervisió, atenció, etc.) més adequats per a la llibertat futura dels interns amb l'anticipació necessària.

2. Àmbit d'aplicació

El procediment de treball per a l'excarceració d'interns amb alt risc de reincidència violenta és aplicable a tota la població dels centres penitenciaris de Catalunya que compleixen un dels requisits següents:

1. Penats i classificats en primer o segon grau, i excepcionalment en tercer grau, condemnats pels delictes violents que es detallen a la llista de l'annex 1 avaluats, mitjançant el protocol RisCanvi, com a risc alt de reincidència violenta.
2. Tots els interns no classificats per compliment de mesures de seguretat d'internament (psiquiàtriques, de deshabitació i educatives) pels delictes que es detallen a la llista de l'annex 1, amb independència del risc avaluat.

3. Procediment d'excarceració

3.1 Detecció de casos

El secretari tècnic jurídic, o la persona que el consell de direcció del centre consideri oportú, serà l'encarregat de treure mensualment la llista dels interns a qui restin 8 mesos per al compliment de la llibertat definitiva o la mesura de seguretat i compleixin els requisits que estableix el punt 2.

Això comportarà que aquests interns hauran de tenir vigent (tancada en menys de 6 mesos) la valoració RisCanvi

3.1.1 Actualització dels casos detectats

El secretari tècnic jurídic vetllarà perquè aquesta llista mensual estigui actualitzada tenint en consideració que en aquest període de 8 mesos pot passar que:

- a) Es produeixi un esdeveniment crític que faci modificar la valoració de risc.
- b) Les dates de llibertat definitiva es modifiquin (tant si s'avancen com si es posposen).
- c) S'ingressi a presó per al compliment d'una condemna inferior a 8 mesos.

3.2 Aprovació per part de la Junta de Tractament

Sis mesos abans de l'excarceració passaran per la Junta de Tractament els interns detectats segons els criteris que recull el punt anterior. La Junta prendrà l'acord d'inici del procediment d'excarceració. Els acords presos per la Junta s'enviaran al centre directiu, mitjançant la bústia de la Sub-direcció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat (sgprs.dj@gencat.cat), perquè es tingui coneixement de l'inici del procediment.

3.3 Preparació del cas

Quatre mesos abans de la data d'excarceració els equips multidisciplinaris hauran d'haver elaborat un pla d'externalització que inclogui:

- l'avaluació de necessitats, d'acord amb l'annex 2 sobre necessitats de suport per al retorn a la comunitat
- l'establiment d'objectius del pla d'excarceració
- la cerca de recursos
- la vinculació de l'intern als recursos

D'aquest pla, se n'emetrà un informe que haurà d'aprovar la Junta de Tractament, que serà qui l'elevà al centre directiu mitjançant la bústia de la Sub-direcció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat (SGPRiS) abans que finalitzi el període de 4 mesos abans esmentat.

3.4 Coordinació

En el moment que els informes arribin a la Sub-direcció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat, en funció de les necessitats, s'iniciarà la coordinació amb els diferents agents implicats, de manera que s'enviaran els informes tant a l'Àrea de Reparació i Atenció a la Víctima com a l'Àrea de Mesures Penals Alternatives de la Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat. També s'enviaran informes a l'Àrea d'Informació en Matèria de Seguretat així com a altres recursos externs.

4. Supervisió

Està previst que des de la Sub-direcció General es facin les tasques de supervisió següents:

1. Mensualment comprovarà que els interns amb delictes violents que seran excarcerats en els propers 6 mesos o menys tinguin actualitzada la valoració de risc.

2. Mensualment comprovarà que els interns amb delictes violents i valorats com a risc alt que seran excarcerats en els propers 6 mesos es trobin presents en el llistat d'interns que ha elevat la Junta de Tractament de cada centre penitenciari.

3. Mensualment comprovarà que s'estan rebent els informes amb el pla d'externalització dels casos informats a l'apartat anterior abans que es compleixin els 4 mesos previstos per a la seva excarceració.

Sobre la base del que s'ha exposat, s'acorda:

Primer. Amb caràcter general, a tots els centres penitenciaris de Catalunya s'hi han d'aplicar les indicacions que conté aquesta Instrucció.

Segon. En un termini no superior a 3 mesos es procedirà a l'acomodació del procediment de treball per a l'excarceració d'interns amb risc alt de reincidència delictiva violenta a tots els centres penitenciaris de Catalunya i de les directrius que se'n deriven. Un cop aprovats els procediments i assignats els responsables del circuit pel Consell de Direcció del Centre, s'enviarà a la Sub-direcció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat.

Tercer. Aquesta Instrucció s'ha de llegir en la primera reunió del Consell de Direcció que tingui lloc després de rebre-la el centre penitenciari perquè se'n tingui constància i se'n prengui coneixement. I se n'ha de donar difusió en els termes que estableix l'article 13.2.d) 2) del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, aprovat pel Decret 329/2006, de 5 de setembre.

5. Entrada en vigor

Aquesta Instrucció entra en vigor el dia 13 de desembre de 2019 a tots els centres penitenciaris de Catalunya.

Secretari de Mesures Penals,
Reinserció i Atenció a la Víctima

Annex 1. Llistat amb la relació de delictes / codificació (segons tipus de violència i codi penal)

VIOLÈNCIA SEXUAL

NOU CODI PENAL

- 9175 Contra la integritat moral
- 9178 Agressió sexual
- 9181 Abusos sexuals
- 9183 Abusos sexuals a menors de 13 anys
- 9183d Abusos sexuals a menors de 16 anys
- 9184 Assetjament sexual
- 9185 Exhibicionisme/provocació sexual
- 9187 Prostitució
- 9189 Exhibicionisme/pornografia menors o incapaços

ANTIC CODI PENAL

- 0901 Violació
- 0905 Corrupció de menors
- 0906 Rapte
- 0908 Prostitució
- 0909 Exhibicionisme/provocació sexual
- 0910 Contra la llibertat sexual
- 0912 Agressions sexuals

VIOLÈNCIA DE GÈNERE

NOU CODI PENAL

- 9153v Violència domèstica no habitual
- 91732 Tortura de violència domèstica habitual
- 91492 Mutilació genital
- 9G138 Homicidi de violència de gènere
- 9G139 Assassinat de violència de gènere
- 9G144 Avortament de violència de gènere
- 9G148 Lesió de violència de gènere
- 9G153 Maltractaments de violència de gènere
- 9G157 Lesions al fetus de violència de gènere
- 9G163 Detenció il·legal de violència de gènere
- 9G164 Segrest de violència de gènere
- 9G171 Amenaces de violència de gènere
- 9G172 Coacció de violència de gènere
- 9G173 Violència habitual de gènere
- 9G175 Contra la integritat moral de violència de gènere
- 9G176 Falta de lesions de gènere
- 9G178 Agressió sexual de violència de gènere
- 9G181 Abusos sexuals de violència de gènere
- 9G184 Assetjament sexual de violència de gènere
- 9G468 Trencament de condemna o mesura d'allunyament de víctimes

9G620 Falta d'amenaques, coaccions, injúries

ANTIC CODI PENAL

0800 Contra les persones

VIOLÈNCIA GENERAL

NOU CODI PENAL

1200 Contra la llibertat i seguretat
9138 Homicidi
9139 Assassinat
9141 Consp. homicidi o assassinat
9142 Homicidi imprudent
9143 Auxili o inducció al suïcidi
9147 Lesions
9154 Baralla tumultuària
9163 Detenció il·legal
9164 Segrest
9169 Amenaça
9172 Coacció
9173 Tracte degradant
9174 Tortura
9175 Contra integritat moral
9318b Tràfic il·legal de les persones o immigració clandestina
9607 Genocidi
9617 Falta de lesions
9620 Falta d'amenaques i coacció
91492 Mutilació genital
91732 Violència domèstica habitual
9550 Atemptat contra l'autoritat

ANTIC CODI PENAL

0800 Contra les persones
0801 Homicidi
0802 Assassinat
0805 Infanticidi
0806 Avortament
0807 Lesions
0808 Robatori amb homicidi
0810 Batussa tumultuària
0906 Rapte
1200 Contra llibertat i seguretat
1204 Abandó de nens
1207 Amenaces
1208 Coacció
2100 Falta contra les persones
2101 Falta contra la vida
2102 Falta contra la integritat corporal
2401 Falta amb resultat lesiu de persones

Annex 2

Llista d'avaluació de necessitats d'actuació per al pla d'excarceració.

Àrea d'intervenció		Actuacions	
Habitatge	Allotjament	Recursos de la xarxa comunitària	
		Recursos contractats o amb conveni amb Justícia	
		Gestió allotjament (pensions, etc.)	
		Altres	
Recursos materials i prestacions	Suport econòmic	Pla d'estalvi	
		Pensions o prestacions	
		Ajudes econòmiques (Justícia)	
		Subsidi excarceració	
Gestió documentació		Altres	
		DNI	
		Permís residència/treball	
		Autorització treball per a penats	
		Informes d'arrelament	
Sociofamiliar i relacional	Suport i vincles prosocials	Altres	
		Figures de suport	
		Identificació dels vincles presents	
		Canvis personals i amb l'entorn relacional	
	Contacte recursos xarxa		Altres
			Vinculació/derivació recursos del territori
			Contacte entitats col·laboradores Justícia
	Convivència		Altres
			Intervenció amb la família/persones de referència
			Relacions en l'atenció als fills
			Assimilació pautes de convivència no conflictives
			Implicació àrees PMOC (gestió conflictes, etc.)
			Dificultats en la relació parella/exparella/altres familiars
			Assessorament/derivació a recursos d'intervenció conjugal/familiar/domèstica
	Personal		Altres
			Dificultats per a la gestió ocupació temps lliure/oci
			Altres
Salut	Atenció sanitària	Coordinació amb infermer d'enllaç	
		Targeta sanitària	
		Cites mèdiques medicina general	
		Cites mèdiques atenció especialitzada	

			Organització pauta mèdica i farmacològica a la sortida
			Proposta recursos xarxa sanitària/sociosanitària
			Altres
	Certificació del grau de discapacitat i de dependència		Protocol per a l'accessibilitat al dret de reconeixement de la situació de dependència, grau de discapacitat i dret a les prestacions de les persones en procés d'execució penal
Necessitats d'intervenció especialitzada	Conscienciació de problema		Tractament toxicològic/abstinència/salut mental/ conductes violentes
			Àrees d'intervenció del PMOC (conductes addictives/ conductes violentes i de risc)
		Assessorament/derivació a recursos comunitaris	
		Altres	
Formatiu/laboral	Accés món laboral		CIRE
			Itinerari formatiu/laboral
			Empreses inserció
Jurídica	OPV		Identificar possibles dificultats per mantenir l'OPV
			Altres
	Causes pendents		Assessorament causes pendents
			Informació/derivació serveis jurídics especialitzats
			Altres
Altres àrees d'intervenció			

Elaboració pròpia a partir d'Iturbe i Martínez-Catena (2017)¹

1. ITURBE I MARTÍNEZ-CATENA. *L'acompanyament postpenitenciari professional: una eina de suport per al retorn a la comunitat*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, 2017.